

Dünya Ekonomisi Nereye Gidiyor?

Dünya ekonomisine ilişkin olarak son yıllarda yapılan değerlendirmeler, aşırı iyimserden aşırı kötümsera kadar geniş bir yelpazeye yayılmış durumda. Hal böyle olunca ortaya çıkan analizlerin sonuçları arasındaki büyük farklılık kafaları karıştırıyor; hangi çalışmaların yönlendirme, pazarlama veya ideolojik amaçlarla hazırlandığı, hangilerinin ise gerçekçi olduğunu algılamak zorlaşıyor.

Kimileri küresel ticaret hacmindeki artışı, küresel büyümeyi ve finansal piyasalardaki eğilimleri göstererek genel eğilimin olumlu olduğunu, küreselleşme ile birlikte Dünya Ekonomisinin ciddi bir evrim geçirdiğini iddia ediyor. Başka bir kesim ise giderek büyüyen dengesizlik ve ağırlaşan sorunları referans göstererek gidişatın olumsuz olduğunu ve sürdürülemez bir nitelik taşıdığını, küresel istikrarsızlık potansiyelinin düzenli olarak yükseldiğini anlatmaya çalışıyor. Bu aşamada sormak gerekiyor: Eğer dengesizlikler büyüyor ve sorunlar ağırlaşıyor ise finansal piyasalar neden bu kadar iyimser?.. Eğer her şey iyiye gidiyor ise terör neden küresel bir soruna dönüşüyor ve neden gelir dağılımı bozuluyor?

Yukarıdaki ve benzer soruların sayısını arttırmak mümkün; ancak her şeyden önce kabul etmemiz gereken bir gerçek var: Dünya ekonomisi olağan dışı bir dönemden geçiyor ve bu süreçte mevcut güç dengelerini korumak isteyenler ile değiştirmek isteyenler arasındaki çatışma da büyüyor. Yeni dünya düzeninin nasıl olması gerektiği konusunda uzlaşma aranmayışı belirsizlik ve kırılganlığı arttırmaya devam ediyor.

Sebebi ne olursa olsun mevcut ekonomik yapı kendi ürettiği sorunları çözemiyor; böyle olduğu için kısa vadede ihtiyaçları karşılayarak büyüyen sorun ve dengesizliklerle birlikte yaşamayı tercih ediyor. Doğası gereği yaşam koşulları kötüye giden çoğunluk ile gücünü arttıran azınlık arasında çatışma büyüyor. Akıl ve sağduyunun yerini korku ve ihtiras alıyor; güçlülerin haklı olduğu ve kazandığı, güçsüz

* Ekonomist

çoğunluğun ise kaybetmeye mahkûm olduğu istikrarsız bir durum şekilleniyor.

Kısa vadeli bir bakış açısı ile Dünya ekonomisinin nereden gelip nereye gittiğini isabetli bir şekilde teşhis etmek pek mümkün değil. Durumu tespit için orta ve uzun vadedeki eğilimlere bakmak gerek. Bunu yaptığımızda ekonomik değerlendirmedeki çelişkinin siyasi ve ideolojik olduğunu, görüntü ile gerçekler arasındaki farkın büyüklüğünü görüyoruz. Eğer böyle olmasa idi yeni bir dünya düzeni arayışına gerek olur muydu?

UZUN VADELİ BAKIŞ AÇISI

1900'lü yıllarda ilk yarısı vahşi kapitalizmin egemen olduğu, dengesizlik ve sorunların hızla büyüdüğü bir dönem olmuştur. Yeni hammadde kaynaklarına, güvenli ticaret yollarına, sömürülecek yeni pazarlara ihtiyaç vardı. Sınai üretimdeki artış ve teknolojik gelişme küresel dengeleri sarsmıştı. Ulus devlet yapısının yaygınlaşması ve korumacı eğilimlerin ortaya çıkması sıkıntıyı arttırmıştı. Sonuçta Dünya savaşları ve büyük buhran doğrudan ve dolaylı olarak çok büyük kayıplara yol açtı. İkinci Dünya Savaşı sonunda iki kutuplu bir yapı ortaya çıktı.

Bloklar arası ideolojik rekabetin egemen olduğu bu dönemde Batı ile özdeşleşen kapitalizmi törpülemek gerekti. Yeni ihtiyaçlara göre yeni bir düzen şekillendi. Doğu bloğu otoriter bir yapı ve planlı ekonomiyi benimserken; Batı, piyasa ekonomisi ve çok partili demokrasi ile bu rekabetin kazananı olmaya çalıştı. Soğuk savaş olarak anılan bu dönem Batının üstünlüğü ile sonlandı.

Batı bloğu ulus devletlerin uzlaşısı idi; sosyal güvenlik önlemleri ile güçsüzler korunmuş, rekabet yasaları ile güçlülerin hareket alanları sınırlanmıştı. Gümrük duvarları kademeli olarak aşağı çekilerek dış ticaretin artması, bu yolla uzmanlaşma ve verimlilik artışının gelişmesi yolu ile refah devleti hedeflenmişti. IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü gibi yapılar, Batı cephesindeki uluslararası uzlaşıda başarılı olmuş ve öne geçmeyi başarmışlardı. Batı, 1970'li yıllarda yaşadığı sarsıntıya rağmen, dinamik yapısı sayesinde Soğuk Savaşın kazananıydı. Fakat bu son, yeni bir başlangıç oldu: Küreselleşme!

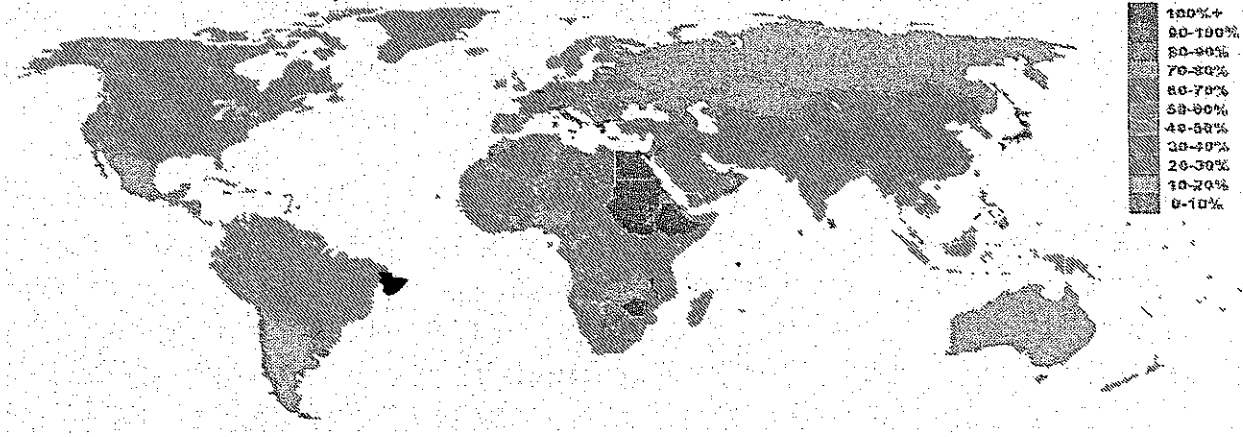
Kaybedenler, kalkınmak için kazananların desteğine muhtaç olunca zaman içinde bağımlılaştı; Batı bloğu içinde yer alan gelişmekte olan ekonomilerde aynı kadere boğun eğmek zorunda kaldı.

Küreselleşme yapısı gereği korumacı içgüdüleri bünyesinde taşıyan ulus devlet yapısını zayıflatıp bağımlılaştırarak ortadan kaldırmaya başladı. 1980 sonrası etkisini yoğunlaştıran bu eğilimler ulus devleti zayıflatınca, geniş kesimlerin yaşam koşulları ağırlaştı, istikrarsızlık genişledi, söz konusu kesimlerin ulus devlete güveni sarsılırken bireysellik ve bireysel bağımlılık yaygınlaştı. Bu süreçle finansal yapı karmaşıklaştı, küresel

denge-sizlikler ortaya çıktı ve sorun üretmeye başladı. Bu durum ABD, AB gibi hegamon yapıların ekonomik durumlarını da olumsuz yönde etkiledi. IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticareti Örgütü ve Birleşmiş Milletler gibi bu düzenin uluslararası kurumları da yıprandı ve güçlülerin talepleri doğrultusunda kararlar alarak sorunların ağırlaşmasına katkıda bulundu. Güçlülerin tekeline giren finansal güç ve küresel medya da bu sancılı dönemin yönlendirilmesinde önemli araçlar olarak kullanılmaya başladılar. 11 Eylül 2001 tarihindeki terörist saldırı sonrasında her şey daha netleşti. Varlıkları piyasa ekonomisi ve şekilsel demokrasiye bağlı olan güçlüler, tek bir amacı desteklemek şartı ile desteklendiler: Yeni bir dünya düzeni. Her şeylerini kaybetmek istemiyor iseler başka alternatifleri kalmamıştı.

Yine sormak gerekiyor, teker teker güçlülerin alternatif olarak şartlı desteğe muhtaç oldukları bir ortamda Dünya Ekonomisi iyiye gidiyor olabilir mi?

Şekil 1. Dünya'da Kamu Borcu / GSYİH Oranı (Kaynak WB)

DÜNYADA SEKTÖREL TRENDLER

Özellikle tarım ve sanayi konularında oldukça ciddi sıkıntılar mevcut: ilkinde arz yetersizliği potansiyeli büyürken, ikincisindeki durum daha vahim.

1997 yılında yaşanan Asya krizi sonrasında küresel düzeydeki yapısal sorunlar iyice ağırlaşmış, deflasyonist baskılar yoğun bir şekilde kendini hissettirmişti. Olası talep daralmasını önlemek üzere küresel düzeyde para politikaları gevşetildi, kredi koşulları esnetildi ve borç alacak ilişkileri iyice karmaşık hale geldi; 11 Eylül sonrasında durum iyice anormalleşti. Aşırı düzeylere çıkan likidite bolluğu kısa vadede talep daralmasını engelledi, fakat orta vadede ciddi yan tesirlerin oluşmasına da sebep oldu. Gelişmeler özellikle sınaî üretimini etkiledi. Küresel ticaret hacmi bu sayede artmaya devam etti, ancak borçlanmanın kolaylaşması arz artışını da beraberinde getirdi. Sonuçta arz fazlası nedeniyle sınaî ürün fiyatları gerilerken, yükselen talep nedeniyle hammadde fiyatları tırmanmaya başladı. Sınaî

Üretim cephesinde yaratılan katma değer hızla eriyip rekabet koşulları bozulurken, geleceğe yönelik belirsizlik önemli ölçüde arttı. Özellikle Çin ve Hindistan'daki yoğunlaşma bu süreçte etkili oldu. Sınai retim, sıfır düzeyine gerileyen koruma nedeniyle küreselleşmenin en yoğun şekilde yaşandığı faaliyet alanı oldu ve çok ciddi bir sorun haline geldi. Azalan faaliyet gelirlerine rağmen borçların büyümesi, hammadde fiyatlarındaki tırmanışın yarattığı enflasyon baskısı, yapay olarak yüksek düzeyde tutulan küresel talebin sürdürülemezliği, fikri mülkiyet hakları konusundaki olumsuzlukların marka değerini geriletmesi gibi faktörler dengesizliklerin büyümesine katkı yaptı. Sağlıklı bir denge düzeyine ulaşılması için ödenmesi gereken birikmiş maliyetler katlanılabilir olmaktan çıktı. Gelişmiş ekonomilerin yanı sıra, maliyeti görece yüksek olan gelişmekte olan ülkelerin sınai üretimden vazgeçmesi gündeme gelirken, doğacak gelir ve istihdam kayıplarının telafisinin imkansızlığı kabusu dönüştü.

Tarım konusundaki sıkıntılarda dramatik boyutlara ulaştı. Bir yandan küresel ısınmaya bağlı arz endişeleri diğer taraftan nüfus artışı ve likidite bolluğuna paralel talep büyümesi dengesizliği arttırdı. 2007 yılı itibari ile hububat fiyatları dolar bazında uzun dönem ortalamasının, yüzde 40'ı aşan oranda üzerine çıktı. Bu yeni durum gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki uzlaşmazlığı gölgede bırakmaya başladı. Daha önce gelişmekte olan ekonomiler çoğu gelişmiş ekonominin tarımsal ürünler konusundaki korumacı eğilimleri ve bu yolla yarattıkları haksız rekabetten şikâyetçi idi; Dünya Ticaret Örgütü için Doha Raundu bu sebeple kilitlenmiş, uzlaşmazlığa çözüm üretememiş ve görüşmeler kesilmişti. Ancak yeni durum büyük bir tehlikeyi bünyesinde taşıyordu: küresel ısınmaya bağlı çölleşme ve tarımsal ürünlerdeki arz daralması küresel sorunları dayanılmaz hale getirip, daha önce görülmemiş boyutta bir istikrarsızlık yaratabilir. Likidite bolluğunun küresel talep ve dış ticaret hacmi üzerindeki etkisini zaman içinde terse çevirerek büyük bir kaosa sebep olabilir.

Hizmet sektöründeki likidite bolluğuna bağlı genişlemenin ise sanayi ve tarım konusundaki büyüyen dengesizliklerden etkilenmemesi olası görünmüyor. Özellikle finansal yapıdaki kırılganlık ve bulaşıcılık hizmet sektörü üzerinde etkisini hissettirecek nitelik taşıyor. Sebebi ne olursa olsun risk alma isteğinde yaşanacak herhangi bir daralma paniğe dönüşebilir ve öncelikle hizmet konusunda telafisi zor tahribatlar yaratabilir.

Finansal sistemin de oldukça sorunlu olduğunu kabul etmek gerekiyor. Faaliyet gelirleri azalırken, faaliyet dışı gelir yaratma merakı büyük aşırılıklar yarattı. Kredi hacmi oldukça sağlıklı bir şekilde genişledi, aktif yapısı bozulurken kalitesi de düştü. Deflasyonist endişeler bu olumsuz tablonun şekillenmesinde belirleyici oldu. Menkul ve gayrimenkul fiyatları yukarı doğru maniple edildikçe bilânçolardaki sağlıklı genişleme devam

etti; varlık değerlerinde olası bir gerileme sektörün fonksiyonelliğini tehdit etmeye başladı. ABD de riskli ipotek senetleri ile başlayan daha sonra özel sektör tahvilleri ve kredilere sığınan olumsuzluk, yalnız finansal yapıyı değil, küresel ekonomiyi de sarsmaya başladı. Ayrıca, tarım ve sınai hammadde konusundaki dengesizlikler ve enflasyon, faizleri zorladıkça endişeler arttı.

Sektörel bazda baktığımızda dengesizliklerin büyüdüğü, sorunların ağırlaştığı dikkat çekiyor. Asıl önemlisi mevcut eğilimlerin sürdürülebilir olmadığı bilinmesine rağmen, iyimser beklenti pompalaması sayesinde gün kurtarılıyor. Sorunları çözmek veya dengesizlikleri azaltmak yönünde herhangi bir girişimde bulunmak yerine, yeni bir düzen peşinde koşuluyor.

ULUSAL EKONOMİLERİN DURUMU: HANGİ ÜLKELER AVANTAJLI?

Sektörel bazdaki dengesizlikler ve sorunlar ulusal ekonomileri de etkiliyor. Aralarındaki bağımlılık güçleniyor. Rüzgârlar, başta enerji olmak üzere; sınai hammadde ihracatçıları, sınai üretim maliyeti yeterince düşük olanlar ve tarımsal ürün ihracatçıları lehine ve diğerleri aleyhine giderek daha hızlı esiyor. Bu durumdan olumsuz etkilenenlerin dışa açık bir model ile sorunlarını çözmesi imkânsızlaşıyor. IMF, Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü gibi kurumlar aciz kaldığı için misyonunu tamamlamış görünüyor. Rüzgârların lehe estiği ekonomiler ise hem bağımlılaşıyor hem de daha farklı sorunlarla boğuşmak zorunda kalıyor.

ABD ekonomisi 1929 Büyük Buhranı sonrası ciddi bir evrim geçirdi, profesyonelleşti; aile şirketleri tarihe karıştı ve ölçekler farklılaştı. AB benzer bir evrimi dalgalı kur nedeniyle 1970-75 döneminde yaşamak zorunda kaldı. Aynı süreci bugünün koşullarında yaşamak zorunda kalan gelişmekte olan ekonomilerin ise fazla bir şansı yok. Zira bugünkü küresel şartlar ve küreselleşme şartına bağlı dış destek başarı şansını sıfırlıyor; kendi kaderini belirleme hakkını elinde tutamıyor. Bu durum, Yeni Dünya düzenini kendi çıkarlarını daha iyi koruyacak şekilde gerçekleştirmek isteyenlerin işini kolaylaştırıyor; fakat Çin gibi küreselleşmeye teslim olmayan veya Rusya gibi son anda da olsa stratejik konuları söz konusu kesimlere kaptırmayanlar hem senaryo yazarları hem de figüranların işini zorlaştırıyor.

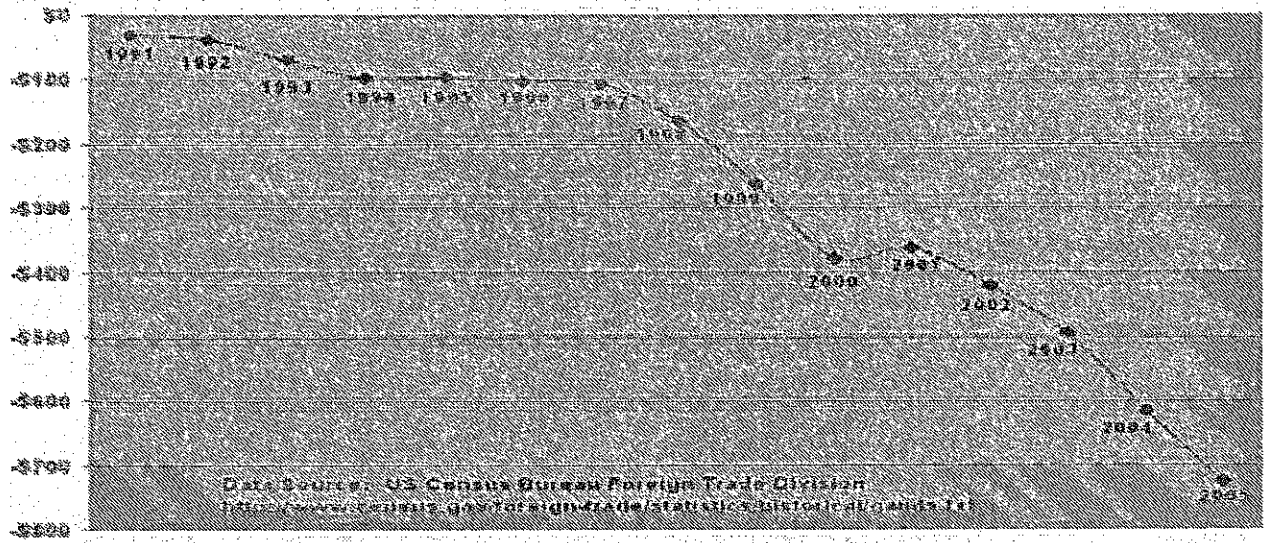
Küreselleştirmenin yarattığı dengesizlik ve sorunlar deflasyonist korkuyu besliyor, bunun sonuncu Yeni Dünya Düzeni ihtiyaç ve arayışını hızlandırıyor. Sorunlu ülkelere verilen şartlı dış destek ve buna bağlı program, formatı bu şablonun izlerini taşıyor. Misyonunu yitiren ve yozlaşan uluslararası kurumlar da güçlülerin yönlendirmesi ile bu sürece taşeronluk yapmaktan öteye gidemiyor. Davranış şekilleri teyit etse de

Dünya ekonomisinin çok ciddi bir açmaz içinde olduğu açıkça dile getirilmiyor, bunu ifade edenlere karşı tavır alınıyor.

ABD Ekonomisi

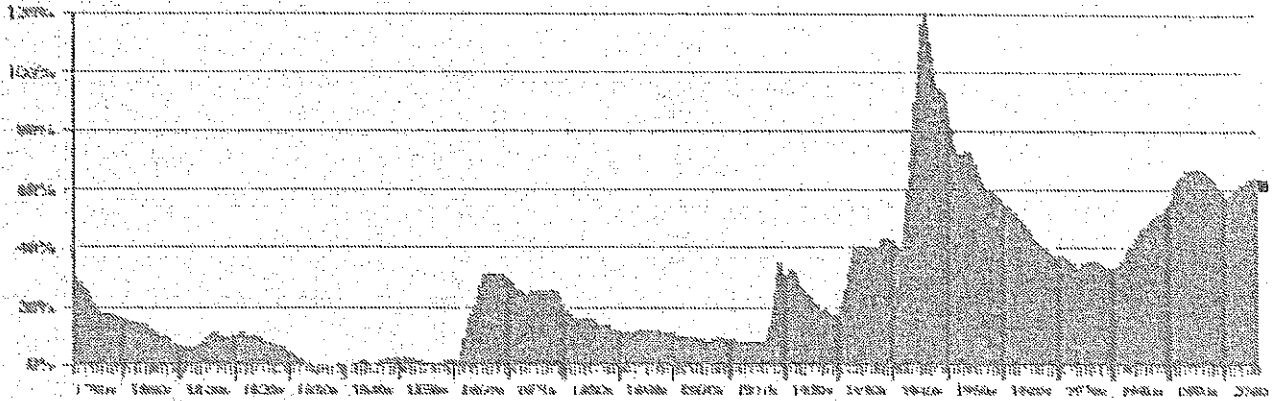
ABD Ekonomisi oldukça sorunlu: Cari açık / GSMH oranı yüzde 8 düzeyini aşmış, Bütçe Açığı / GSMH oranı yüzde 4 düzeyinin altına inemiyor, tasarruf açığı ise mevcut eğilimlerin sürdürülemez olduğunu haykırıyor. Üçüz açık var ve Kamu Borç Stoku 8,5 trilyon dolar seviyesine ulaşarak borç yükünü yüzde 60'ların üstüne doğru çıkarıyor.

Şekil 2. ABD'nin Dış Ticaret Açığı (Milyar Dolar)

ABD yönetimi sağlıklı bir denge için çaba harcamanın küresel düzeyde deflasyonist bir kriz anlamına geleceğini ve büyük bir kaosa sebep olacağını bildiği için çözüm aramaya teşebbüs etmiyor. Zira böyle bir çabanın öncelikle finansal sistemi çökerterek Batının gelecekteki şansını önemli ölçüde azaltacağını öngörüyor. Çözüm yerine sürdürülebilir olmasa da büyümeyi zorluyor, finansal piyasaları ve beklentileri manipüle ederek bir yandan günü kurtarıyor, diğer yandan da askeri-siyasi gücünü kullanarak, önceliğini kendisinin lider kalmasını sağlayacak Dünya Düzeni lehine kullanıyor. Şirket birleşme ve evliliklerindeki patlama, denizaşırı risk alma iştahındaki görülmemiş artış, menkul ve gayrimenkul değerlerini şişiriyor; bu şekilde yaratılan faaliyet dışı gelirler büyümenin lokomotifi olurken, faaliyet gelirlerinin önemi azalıyor. Tabi bu süreç; para politikasının çok gevşek ve likiditenin bol olmasını, finansal ilkelerin ikinci plana atılmasını gerektiriyor. Bu durum zaman içinde enflasyon ve durgunluğun birlikte yaşandığı stagflasyonist bir sıkıntı yaratıyor, olumsuzluk ise aşırı risk alıp beklentileri yöneterek aşılmaya çalışılıyor. Fakat dengesizlikler ve sorunlar büyüdükçe başarı şansı azalıyor.

Şekil 3. ABD'de Kamu Borcu /GSYİH (1791-2006)

AB'nin Durumu

AB ülke ekonomileri de oldukça yorgun ve kendi ürettiği sorunları artık çözemiyorlar. AB örgütlü ve bilinçli toplumsal yapısı ile küreselleşmeye uyum sağlayamıyor. Cari fazlası eriyip, Bütçe Açığı / GSYİH oranı yüzde 4'lerde seyreden AB, eskisi gibi tasarruf fazlası üretemiyor. Uzmanlık konusu sınıî üretimde rekabet gücünü koruyamıyor, kapasitenin gerilemesini önleyemiyor. Teknolojik avantaj, marka gibi faktörlerin etkinliği azaldıkça sıkıntı büyüyor. Ancak AB sınıî üretim özelliğini kaybederken, önemli bir pazar olma özelliğini koruyor. 1980'lerde Japonlardan çok çekmişlerdi fakat şimdi o günleri de arar durumdalar. İşsizlik yüzde 9'un altına inmiyor, büyüme yüzde 1'in üzerine çıktığında seviniyorlar. 1989 Berlin Duvarı yıkıldıktan sonra benimsedikleri strateji 11 Eylül 2001 de iflas ettiği için, ABD ye Yeni Düzen için siyasi taşeronluk dışında fazla bir şansları kalmıyor. Ekonomiler kötüye gittikçe AB ülkelerini birbirine bağlayan bağların zayıflayıp incelmeye başlaması kaçınılmaz hale geliyor. Yaşlı ve yorgun 21. yüzyılın ilk yarısı onlar için her ihtimalde iyi şeyler vaat etmiyor. Siyasi ve ekonomik gücü zayıflayan, askeri gücü olmayan Birlik, zor koşullara nasıl dayanacak sorusu yanıt beklemeye devam ediyor.

Japon Ekonomisi

Japonya'nın durumu da diğer gelişmiş ekonomilerden daha iyi değil. 1980'li yıllarda mali sektör desteği ile yaşanan spekülasyon yükseliş, 1990'ların başında kabusa dönünce uzun dönemli durgunluğa mahkum oldu. Gelişmiş ülke olmasına rağmen korumacılık eğiliminin yüksekliği ve elektronik-otomotiv konularındaki üstünlüğü sayesinde ayakta duruyor. Cari fazlası hala yüksek olsa bile eriyor. 1990 sonrasındaki likidite bolluğu

sayesinde Kamu dengesindeki devasa sorunlar ön plana çıkmıyor. AB gibi o da küreselleşememenin sancılarına katlanmak zorunda kalıyor. Askeri ve siyasi gücünün olmayışı nedeniyle ABD'nin vesayeti dışına çıkamıyor. Küresel düzeyde yaşanacak bir finansal kırılmadan en olumsuz etkilenecek ekonomiler arasında yer almaktan kurtulamıyor. Tasarruf mevduatında sınırsız devlet güvencesi olan tek gelişmiş ekonomi olması genel durumunu açıkça özetliyor.

Çin'in Önlenemeyen Yükselişi

Çin üretim maliyetlerindeki alternatifsizliği sayesinde, küresel dengesizlikleri büyüten ve sorunları ağırlaştıran bir ülke olarak Batının kâbusu olmayı başarmış durumda. Sanki tek şirket gibi yönetiliyor, imkânlarını bu koşullarda oldukça etkin bir şekilde kullanıyor. Cari fazlası her yıl yeni rekorlar kırıyor: 2006'da 175 milyar dolarlık dış fazla ile dünyada ilk sıraya yükseldi. Ancak Çin, Bütçe konusunda yeterince şeffaf değil. İç tasarruf oranı ise oldukça yüksek. 2000'li yıllarda önce gayrimenkul sonrada menkul kıymetlerde yaşanan spekülâtif çılgınlığın kontrol edilmesindeki sıkıntı iç dengeleri zorluyor.

Tablo 1. Uluslararası Rezervler (Milyon ABD \$) (2007 / Haziran)

1	Çin	1.480.900
2	Japonya	932.157
3	Avrupa Birliği	439.342
4	Rusya	413.800
5	Tayvan (Çin)	261.372
6	G. Kore	255.300
7	Hindistan	228.847
8	Brezilya	161.552
9	Singapur	147.622
10	Hong Kong	138.300
11	Almanya	116.681
12	Fransa	102.992
13	Malezya	96.800
14	İngiltere	85.217
15	İtalya	81.883
16	Meksika	77.934
17	Cezayir	77.780
18	Tayland	73.400
19	Türkiye	70.657
20	Avustralya	67.084
	ABD	65.855

Kaynak: CIA World Fact Book

Gerek kamu yatırımları gerekse dışarıdan gelen doğrudan yatırımlar sayesinde yılda 22 milyon kişiye iş yaratıyor. 2006'da 2,55 trilyon dolara ulaşan GSYİH ile 30 yıldır yüksek oranda büyümeye devam ediyor. GSYİH sınırın yüzde 35'ine ulaşan ihracat hacmi ile küresel dengesizlik ve sorunların büyümesine büyük katkı yapıyor. Yalnız ekonomik olarak değil askeri ve siyasi açıdan da güçleniyor. Batının geleceğe yönelik hesaplarını bozmaya aday en önemli ekonomi olarak görülüyor. Küresel bir kaos Çin ekonomisini de sarsabilir, fakat Batının deflasyon fobisi Çin'i güçlendirmeye devam ediyor. Enflasyon endişesi Batıyı Çin'e bağımlı kılarken, likidite bolluğu Çin lehine, Batı ve diğerleri aleyhine dengesizlik yaratıyor. Çin'in iç dengesinde yaşanacak sıkıntılar en büyük zaafı olarak görülüyor. Ayrıca enerji, ticaret yolları ve gıda ithalatına bağımlılığı aşmak için, Batı ile taktik bir mücadele veriyor.

Rusya ve Yeni Dünya Düzeni

Rusya da 1998 yılında yaşamayı "tercih" ettiği kriz sonrasında toparlanıyor. Uluslararası konjonktür bu süreçte onların işini kolaylaştırıyor. Likidite bolluğu ve buna bağlı sınaî üretim kapasitesindeki artış hammadde ihracatçısı durumundaki Rusya'yı rahatlatmış görünüyor. Yükselen hammadde fiyatları bir yandan ekonomik sıkıntıların aşılmasını ve Batı'ya bağımlılığın azalmasını sağlarken, stratejik önemdeki enerji konusunun devletleştirilmesini mümkün kıldı. Rusya bugün için belki ekonomik bir güç değil fakat kaynak açısından batıya bağımlı olmaktan çıkmış olması durumunu farklılaştırıyor: askeri ve siyasi gücünü arttırması, kendi çıkarlarını korumak yönünde inisiyatif kullanmasını mümkün kılıyor. Asya bölgesinde tesis ettiği işbirliği ile Batı'nın Yeni Düzen hesaplarına kafa tutuyor, onları geri adım atarak uzlaşmaya zorluyor. Batı'nın ideolojik genişlemesine karşı tavır alıyor. Enerji ve ticaret yollarının Batı'nın tekeline girmesini engelleyen bir oyuncu konumuna geliyor. Çin örneğinde olduğu gibi Batı'nın deflasyon fobisi Rusya'yı daha güçlü hale getirmeye devam ediyor. Karadeniz, Kafkasya, Orta Doğu ve Orta Asya, Batı ile Rusya arasındaki stratejik bir mücadelenin yoğunlaştığı alanlar olarak dikkat çekiyor.

Kriz Sonrası Asya Kaplanları, Latin Amerika'nın Değişen Yüzü ve Diğerleri

Latin Amerika ekonomileri de hammadde ve tarımsal ürün ihracatına bağlı yapıları nedeniyle küresel konjonktürden yararlanıp toparlanıyorlar. Fakat bu kez siyasi tercihleri, ABD ve onun yönlendirdiği kurumlardan uzak durarak gerçekleşiyor. Asya kaplanları da durumu idare ediyorlar; Latin ekonomileri ile birlikte ikincil önemde olmanın sunduğu fırsatlardan

yararlanarak 1997 yılında yaşadıkları krizin yaralarını sarmaya devam ediyorlar. Orta Doğu ve Kafkaslar ise sıcak Barış girişimlerinin neden olduğu istikrarsızlıkla mücadele etmeye çalışıyorlar; çıkar çatışması olan güçlülere olan bağımlılıkları kendi kaderlerini belirlemelerini zorlaştırıyor.

Küreselleşme rüzgârlarının, Türkiye örneğinde olduğu gibi, tüm gelişmekte olan ekonomileri bağımlılaştırması ve Batı'nın vesayeti altına girmek zorunda bırakması gerekiyordu. Bu mümkün olabilseydi, Yeni Düzen devreye çoktan girmiş olurdu. Fakat olmadı, hesaplar bozuldu ve nasıl düzeleceği de pek bilinmiyor. Bazı ülkeleri terörist olarak suçlayıp dışlamak açmazı çözmeye yetmiyor. Artan tepkisellik küreselleşmeye alternatif olarak muhafazakârlığı arttırıyor, ulus devlet ve korumacı eğilimleri yeniden gündeme getirebiliyor.

Tablo 2. Cari İşlemler Dengesi

Sıralama	Ülke	Cari Denge (milyon ABDS)
1	Çin Halk Cumhuriyeti	179.100
2	Japonya	174.400
3	Almanya	134.800
4	Rusya	105.300
5	Suudi Arabistan	103.800
6	Norveç	63.330
7	İsviçre	50.440
8	Hollanda	50.170
9	Kuveyt	40.750
10	Singapur	35.580
11	Venezuela	31.820
12	İsveç	28.610
13	Birleşik Arap Emirlikleri	26.890
14	Cezayir	25.800
15	Hong Kong	20.900
16	Kanada	20.560
17	Malezya	17.860
18	Libya	14.500
19	Brezilya	13.500
20	Iran	13.130
73	Türkiye	-32.000

Kaynak: CIA World Fact Book 2006

EKONOMİ POLİTİKALARI VE ETKİNLİK SORUNU

Yapısal sorunların ağırlaştığı, buna bağlı olarak gelir dağılımının bozulduğu ve uzmanlaşılmaya çalışılan konularda rekabet gücünün zayıfladığı ekonomilerde ekonomi politikalarının etkin bir şekilde uygulanması mümkün olamaz. Bunun olabilmesi için öncelikle yapısal sorunların sistem bütünlüğü içinde çözülmesi gerekir ki bu da mevcut sorunlu küresel yapı ve dışa açık bir modelde söz konusu değildir. Bugün için ekonomi politikaları sorunların ağırlaşma hızını kontrol etmek amacıyla tasarlanıyor. Tabii ki beklenti yönetimi ile finansal piyasaları yönlendirebilmek ön koşulu ile!

Yüksek ve düşük gelir gruplarının faizlerde veya vergi oranlarındaki değişikliğe hassas olmadıklarını dikkate alır, küresel düzeydeki gelir dağılımının aşırı düzeyde bozuk ve bozulmaya devam ettiğini de hesaba katarsak; para ve maliye politikalarından etkinlik beklemek naifliğine düşmeyiz. Bugün için ABD, AB ve Japonya'dan oluşan blok küresel nüfusun yüzde 15'i olmasına rağmen küresel gelirden aldığı pay yüzde 85'e ulaşıyor; söz konusu bloğun kendi içindeki sorunlar da ağırlaşıyor. Bu ülkeler maliye politikasını kullanmak yerine, sürdürülebilir olmasa bile kamu gelirlerinde azalışı önleyecek dolaylı yöntemlere başvurmak zorunda kalıyorlar. Kolay kazanma iştahını medya desteği ile pazarlayarak faizden bağımsız risk alma iştahı yaratmaya ve beklentileri yönetmeye çalışıyorlar.

Gelirin yüzde 15'ini paylaşmak zorunda kalan yaklaşık yüzde 85'lik nüfus ise yine dolaylı yöntemlerle veya alternatifsiz bırakılarak yönlendirilmesi ön plana çıkıyor. Faaliyet gelirlerinin yetersiz kaldığı için ikinci plana düştüğü, faaliyet dışı gelirlerin önem kazandığı bu günkü koşullarda ekonomi politikalarının etkin olma şansı bulunmuyor.

Bugün deflasyon fobisi nedeniyle ne para ve maliye politikaları sıkılaştırılabilir, ne de yapısal sorun ve dengesizliklerdeki büyümeye dur denebilir. Birinci ve ikinci dünya savaşları arasındaki dönemde rekabet koşulları ve gelir dağılımı bozulmuş, para politikaları işlevini tüketmişti. Keynes denge için maliye politikaları da kullanılmasını önermiş ve 1945 sonrasında bu öneri dikkate alınmıştı. Fakat 1970'te dalgalı kura geçmek durumunda kalınca ortalık karıştı. Keynes'in söylevi unutuldu. 1976 sonrasında Friedman'ın net pozitif reel faiz vermek koşulu ile yalnız para politikası yolu ile dengenin tesis edilebileceği vergi oranlarının düşürülmesi ve maliye politikalarından vazgeçilmesi, Devletin ekonomiden elini çekerek her şeyi piyasaya bırakması söylemi gelişmiş ekonomilerde taraftar buldu. 1980-95 döneminde uygulandı. Fakat 1995'te karşılaşılan sorunlar nedeniyle bu söylemde anlamını yitirdi. Açıklık, şeffaflık, iyi yönetim gibi kavramlar lafta kaldı, beklentileri yönetmek amacıyla kullanmak dışında bir anlam taşımadı. Sorunlar ağırlaştıkça ekonomi ikinci plana

itilirken askeri ve siyasi çözüm arayışları güçlü ülkeler tarafından fiilen uygulamaya sokuldu.

Yapısı ne olursa olsun yeni bir düzen tesis edilinceye kadar ekonomi politikaları etkin olmadığı gibi kayıtsız kalınan sorunların ağırlaşmasına yardım etmek dışında bir işe yaramayacak. Özellikle ülkemizde bu ve benzeri söyleme itiraz edecek çok kesim var ancak onlar kendi çıkarları dışında bir şeye bakmadıkları için sağlıklı düşünemiyor, mevcut politikaların Türkiye'yi bağımlılaştırdığı, sömürülmesine sebep olduğu gerçeğini görmek istemiyorlar.

ÖNÜMÜZDEKİ DÖNEMDE KÜRESEL EĞİLİMLER

- Sınai üretim konusunda rekabet koşulları bozulmaya devam edecek. Teknolojik gelişme ve yeni ürünler olumsuzluğu azaltmayacak.
- Gelir dağılımı hem küresel, hem de bölgesel ve ulusal boyutta bozulmaya devam edecek.
- Yapısal sorunlar hem küresel, hem de bölgesel ve ulusal boyutta ağırlaşmaya devam edecek.
- Finansal yapıda kırılganlık artacak, buna rağmen bilançolardaki sağlıksız gelişmelerin devamına yeşil ışık yakacak deflasyon korkusu bu süreçte belirleyici olacak. Borç-alacak ilişkileri hem daha karmaşık hem de daha kırılgan hale gelmeye devam edecek.
- Küreselleşme yanlısı kesimler kamuoyu desteklerini kaybetmeye, beklentileri ve piyasaları yönlendirememeye başlayacaklar. Finansal dalgalanmalar kronikleşecek ve dalga boyları büyüyecek. Durumun ciddiyeti küçümsenmeye çalışılacak, olası paniği önlemek öncelikli amaç olmayı sürdürecektir.
- Ulusal paralar zorunlu ihtiyaç maddeleri karşısında değer kaybetmeyi sürdürecektir, enflasyonist baskı küreselleşecek ve para politikaları sıkılaştırılmadan faizler yükseltilmeye devam edecek.
- Küresel ısınmaya bağlı olarak tarımsal üretim gerileyecek, temel ihtiyaçlarını karşılayamayanların sayısı artacak.
- Ulus devletler küreselleşmeye hayır diyemedikleri, korumacı önlem düşünmedikleri sürece yıpranmaya, kendi insanların güven ve desteğini kaybetmeye devam edecekler.
- Bilgi silah olarak kullanılacak, uzlaşma değil çatışma ve kutuplaşma sürecek.
- Salgın hastalık, yetersiz beslenme koşulları, sosyal güvenlik hizmetlerinin etkinliğini kaybetmesi ve ulus devletlerin güç kaybetmesi demografik yapıyı değiştirecek. Ortalama ömür kısalırken dünya nüfustaki artış eğilime yön değiştirecek. Başka bir deyişle Afrika kıtasında son yirmi yılda yaşanan eğilimler de küreselleşecek.

- Güçlünün haklı, güçsüzün ise haksız olduğu anarşik bir ortam kademeli olarak genişleyecek.
- Tüm sorunlar iyice ağırlaşp dayanılmaz hale gelene kadar yeni bir düzen konusunda somut bir uzlaş olmayacak, insanlığın ortak aklı devre dışı kalmayı sürdürecekt.
- Uzunca bir süre yaşanan deneyimlerden gerekli dersler alınamayacak.

SONUÇ

Her şeye rağmen buraya kadar yazdıklarımızın farkında ve bilincinde olan kesimlerin bir kısmı Dünya Ekonomisi iyiye gidiyor demeyi, büyüyen istikrarsızlığın yarattığı fırsatlardan yararlanarak durumunu geliştirmeye çalışmayı sürdürecekt. Sağduyusunu henüz kaybetmemiş ve bu tablonun farkında olan kesimler de bu kötü gidişin bir an önce sonlanması, insanlığın ortak aklının devreye girmesi için çalışacaklar: çıkar çatışması içindeki kesimlerden birinin tarafını tutmak yerine, geniş kesimleri uyandırıp gidişata müdahale edilmesi yönünde çaba harcayacaklar.

KRİZ ÜZERİNE SORULAR

Kimileri: “Yeni bir sistem gelecek kapitalist sistem çökecek”, ama bazıları da “hayır kapitalist sistem devam edecek. Bu yalnızca işleyiş esnasında oynayan taşların hareketi” deniliyor. Peki, işin aslı nedir?

Sistemler de doğarlar, bir önceki dönemin çözemediği sorunları çözerek gelişirler, güçlenirler ama bir nokta gelir ki kendi ürettikleri sorunları çözemez hale gelirler, yıpranırlar ve tarih çöpüne giderler, yerini yeni bir düzene bırakırlar. İnsanlar giderek tüketimlerini kıstak zorunda kalıyorlarsa içlerine kapanıyorlarsa bu güvensizlik insanın çürümesidir, medeniyetinin çöküşüdür. Çünkü medeniyet paylaşma üzerine kuruludur, el ele verip pastayı büyütmek paylaşmak! Kapitalist sistemin paylaşma dayalı olmayan yapısı nedeniyle doğar gelişir de, kendi ürettiği sorunları çözemeyeceği için büyük sorunlar yaratır. 1920’ler 30’lara baktığımızda vahşi kapitalizm vardı. 1. dünya savaşı sorunları çözememişti, büyük felaketler yaşandı. İnsanın sömürüsü anormal boyutlara ulaştı. Artık Afrika’dan köle getirmeye gerek yoktu, insanlar karın tokluğuna köle gibi çalışmaya razıydı. Almanya, İngiltere, Fransa 2. dünya savaşı sırasında bunu çok yoğun yaşadılar. Arada büyük bir bunalım yaşandı. 1929’da “büyük buhran” dediler. O zamana kadarki varsayımları şuydu: “Ne üretirlerse satabilirlerdi” Savaşın sonra, ürettikleri ürünlerini satamadıklarını görünce dehşete kapıldılar. Stoklar artıyordu, banka borçları geri ödenemiyordu. İşten çıkarmalar yaygınlaştı. 1920’lerde bu ortamı en iyi teşhis eden John Maynard Keynes’ti. Gelir dağılımı çok bozulmuştu insanlar uçlarda kümelenmişti. Ya yüksek gelir düzeyi ya da çaresiz yığınlardan oluşan düşük gelir grupları vardı. Orta sınıf yok olmuştu, bu bile dünyada ekonomilerin yönlendirilemez olması için temel bir sebepti. Keynes dedi ki “yalnız para politikalarıyla ekonomiyi

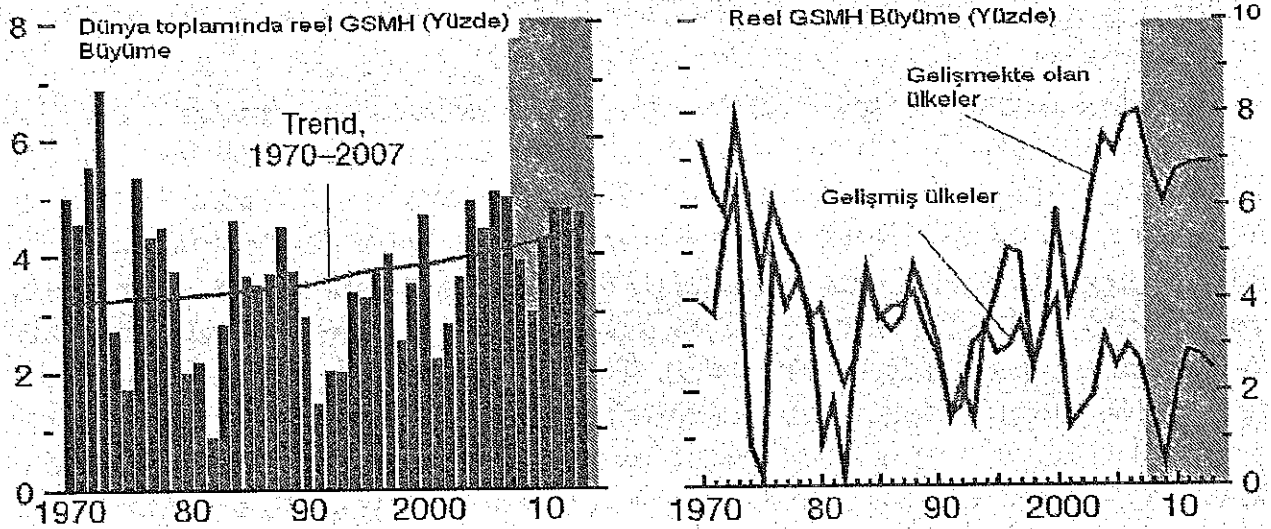
* Ekonomist

yönlendiremezsiniz, sorunları çözemezsiniz” bu sorunların çıkış sebebi orta sınıfın çöküşü, erozyonu... Eğer orta sınıf gücünü korursa, bu sorunlar pek ortaya çıkmayacak. Erken fark edilecek, kolay çözülebilecek, ama orta sınıfı yok ederseniz piyasa mekanizması saçmalamaya başlıyor. Gelir dağılımının bozulmasıyla birlikte rekabet koşulları da olumsuzlaşıyor. Çünkü talep daralıyor o talebi kendi bünyesinde tutmak isteyenler acımasız bir rekabete girişiyor. Eksik rekabet koşulları daha büyük sorunları beraberinde getiriyor gelir dağılımını bozarak... Bir kısır döngüye giriliyor. O çaresizlik ortamı büyük bunalımı yaratmıştı. Teşhis konamadı. O bunalım ancak 2. Dünya savaşıyla sonlanabildi.

Orta sınıfın çöküşü ve sistemde böyle bir açık yaratılacağı öngörülemez miydi?

Bir sonraki düzende olay ve olgular daha net görülüyor. 1945'te 2. Dünya Savaşı bitti. Yeni bir düzen kurulacak ama Berlin Duvarı'nda iki farklı ideoloji buluştu. İki ayrı dünya ortak kesişimler son derece sınırlıydı. Evet, savaş birlikte sonlandırmışlardı ama dünya görüşleri farklıydı. Dünya doğu ve batı bloğu olmak üzere iki bloğa bölündü. Bir taraf planlamaya dayalı işçilerin daha ön planda tutulduğu farklı bir ekonomik anlayışa sahipti. Herkes devletin çalışanıydı herkesin ne alacağını, neyi nasıl tüketeceğini planlama belirliyordu, rekabet yoktu. Diğer tarafta kapitalist düzen vardı ama iki dünya savaşı arasında çok büyük yanlışlar da yapmıştı. Emegın sömürüsü aşırı uçlara gitmişti. İnsanlar çaresizleştikçe kendilerine ekmek verenlerin peşine gittikçe faşizm denilen başka bir unsur ortaya çıkmıştı. Dünya kana bulanmıştı. Sosyal dengesizlikler adını koyamadığımız büyük problemler üretiyordu. Sosyal dengelerin sarsılmaması için çaba harcamak dikkati orada yoğunlaştırmak lazım. Bu dikkatten kaçtı. Savaş bitince batı şöyle düşündü; soğuk savaş, ideolojik bir rekabet! Kim kazanırsa dünyanın hâkimi o olacaktı. Batı kazanmalıydı, ama kazanabilmek için çaresiz insan sayısını azaltmalıydı. Güçsüzlerin suiistimal edilmesine izin vermemeliydi. Güçlüler de kontrol altına alınmalıydı bir otorite olmalıydı, ulus devlet varlığında yarar vardı. Buna göre bir düzen kuruldu. Güçsüzü koruyan, güçlünün güçsüzü suiistimal etmesini engelleyen kurallar getirildi. Sosyal güvenlik ilk defa o zaman telaffuz edildi. Çalışma yasaları, rekabet yasaları hepsi o dönemde devreye girdi. Peki, bu niçin yapıldı? Soğuk savaş kazanmak için, kendi içinde dayanışmayı üst düzeye çıkartmak durumundaydı. Bu kurallar sayesinde batı dinamik yapısını açığa çıkardı. Doğu bloğuna fark attı ve sosyal dengeleri koruyarak, zayıf halka oluşmasını engelleyerek bu soğuk savaş kazanıldı. Silahlanma yarışları, uzay yarışları hepsi batının öne geçmesini perçinleyen unsurlardı, ama soğuk savaş bittikten sonra yapılacak en büyük yanlış; bu dayanışma ruhunun ortadan kaldırılmasıydı. Batı küreselleşme

adı altında güçsüzü koruyan, güçlüyü kontrol altında tutan kuralları ortadan kaldırma sürecine girdi. Bu 1980 sonrasında yaşandı. Diğer kesimlerin özgürlüğünün daralması pahasına sermayenin özgürlüğü genişletildi. Pastanın paylaşımı bozuldu. Niye bunu yaptılar? İtiraz gelmemesi için! Gözlemleri şuydu; savaş sonrasında, soğuk savaşa dayalı düzenin ürettiği sorunlar çözümsüz kalacaktı, yeni bir dünya düzenine ihtiyaç olacaktı. Herkesin güçsüzleşmesi, bir süper gücün ortaya çıkması ve onun yeni düzeni tanımlaması daha kolay olacaktı. 1980 sonrasında ekonomik rasyonelliği yoktur. Siyasi bir projedir.

Kaynak: IMF, 2008 World Economic Outlook

Bu siyasi projenin başarısızlığa uğradığını söyleyebilir miyiz?

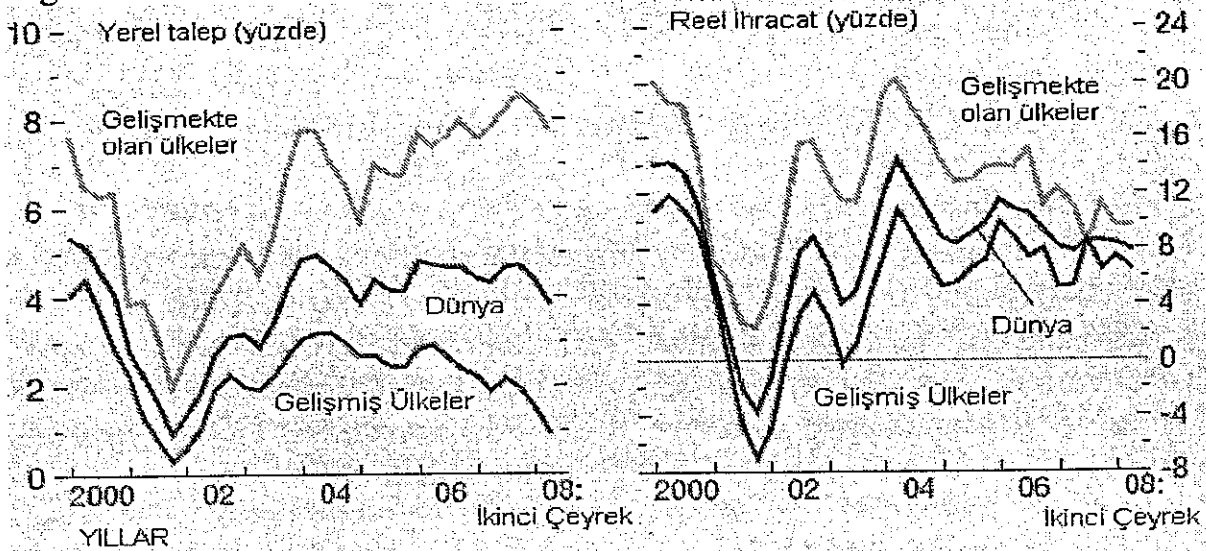
Siyasi proje olarak bakıyorsa bunun başarısı nasıl olurdu? Tüm ulus devletler güç kaybedecek, kendi güçsüzleri ise onlara güvenini kaybedecek, her ülkenin güçlüsü kendi ulus devletine değil de dünyadaki süper gücü dinleyecek, onun yönlendirmesine tabi olacak ve bu güçlülerin iş birliği süper gücün liderliğinde yenisünya düzenine girecek. Beklenen buydu... Türkiye örneğin, küreselleşme konusunun büyük başarıyla uygulandığı ülkelerden biri... Geniş kesimler bundan memnun olmayabilir ama Türkiye’de öngörülen yaşandı. Bu Rusya’da da böyle olsaydı; Çin ve İran’ın izole edilmesi kolaylaşacaktı. Asya da süper gücün kontrolü altına girecekti. İnsanlığın bağımlı olduğu tüm kaynaklar onların elinde olacaktı. Enerji kaynakları, tarımsal alanlar, geleceğin büyüyen pazarı, ticaret yolları! O zaman yeni düzeni kurmak, yeni kuralları, kurumları tanımlamak daha kolay olacaktı. Kimse kimseye itiraz edemeyecekti. Herkes güçsüz, çaresiz olacaktı, ama bu oyun beklendiği gibi gitmedi.

Oyunu bozan faktör neydi?

Burada oyunu bozan en önemli faktör 1997-98 yılları. Asya krizi bir sürpriz değildi, siyasi açıdan herkesi daha güçsüz bırakacak bir krizdi ve süper gücün gücünü perçinleyecek bir güçtü. Kimse itiraz edemeyecekti. Asya krizinde bir problem yoktu ama bu dalga dalga yayılıyordu. Çin'in krize girmesi beklenirken, girmede. Batının krize girmemesi için yaptığı tüm tekliflere rağmen Rusya, Batının yardımını reddetti. Krize girmeyi tercih etti.

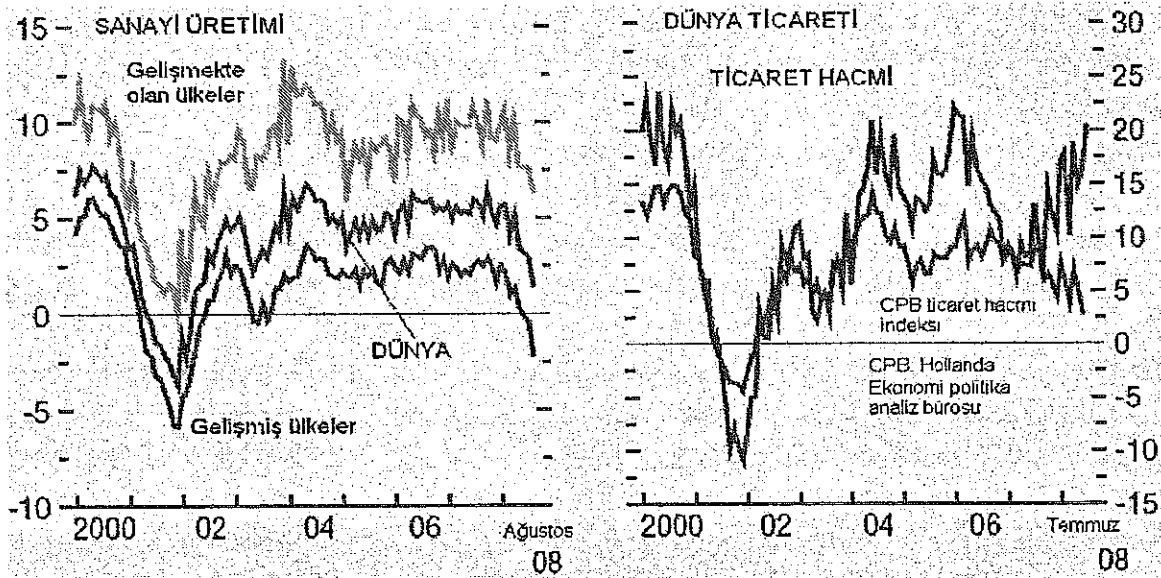
Rusya bunu bilerek mi yaptı?

Bilinçsizce yapılmış olduğunu düşünmek saflık olur. Rusya'nın da bir siyaset kültürü var. Rus derin devleti 1998 Ağustos'unda ödeme sıkıntısı içindeydi, maaş ödeyebilmek için Batıdan, IMF'ten yardım istemedi. Hâlbuki oyunun işleyebilmesi için yardım istemesi, bağımlılaşması, en önemli değerlerini kaptırması gerekecekti. Enerji kaynaklarını vs. borcuna mahsuben özelleştirme adı altında gidecekti. O zaman Rusya'nın geri kalanı da paramparça olacaktı. Rus Devleti bu stratejiye karşı çıktı krizi kabullendi ama satmadı! Geleceğini kurtarmak için bir yerde oyunu noktaladı! Bu batının hesaplarını bozdu. Rusya krizinin hemen ardından büyük Ortadoğu projesi apar topar devreye girdi. Çünkü Rusya güçlenirse Çin ve İran hesapları bozulurdu. Asya kontrol edilemezdi! Geleceğin en önemli pazarıydı süper güç burayı kontrol edemezse; tek süper güç kalamazdı! Rusya'nın kilit bir hamle ile krizi tercih etmesiydi batının hesaplarını bozan! Arkasından büyük Ortadoğu projesi gündeme geldi. Ancak, bunun dört dörtlük uygulanabilmesi için de ekonomideki temel kuralların iyice devre dışı bırakılması gerekiyordu, 11 Eylül 2001 bunu sağladı.

Kaynak: IMF, 2008 World Economic Outlook

Bunu özellikle bilerek mi yaptılar? Parça parça birleştirelim, bugün küresel bir kriz yaşıyor niye böyle oldu, bu toksik kâğıtlar nerden çıktı diye soruluyor peki bu kredi değerlendirme kurumları bu toksik kâğıtlara 3A notunu nasıl verdi? Analistse eğer o kâğıtların gerçek değerini biliyordur. Ruhunu şeytana satamaz yukardan baskı gelmezse, ama böyle olmasını isteyen güçlüler varsa, onlar tarihte kendi sorumlulukları görülmesin diye en aşağıya yaptırırlar bu işi... İş açığa çıktığında onlar suçlanmazlar, başkaları harcanır. Reyting kurumlarının bunu öngörmemesi mümkün değildir. Kriz niye çıktı diye bu gün bize masal anlatılıyor. 11 Eylül'den sonra para politikaları bir daha sıkılaştırılmamak üzere gevşetildi. Pastanın küçülüyor olduğunun gerçeğinin gizlenmesi için aldığı borcu ödeyemeyecek olanlara da borçlar verildi. Önemli bir şey daha oldu, 99'da Rusya krizi sonrasında enflasyon çok hızlı artacaktı, enflasyonu kontrol etmenin yolu; Çin'den yapılan ithalatın artırılmasıydı. Çin apar topar dünya ticaret örgütüne alındı, malları dünyayı istila etmeye başladı. Çin, Hindistan her sektöre büyük yatırımlar yaptı o ürünleri üreten diğer ülkelerin sorunları hızla dayanılmaz boyutlara ulaştı, bağımlılaştı. Küreselleşmenin kurbanı olma yolunda daha hızlı ilerleme oldu, ama gelişmiş ülkelerin orta sınıfı da bunun mağduru olacaktı. Onlar da bu rüzgâra kapıldı, sanal bir zenginlik varmış gibi geldi açıldılar, şuursuzlaştırıldılar, gelirlerinden çok tükettiklerinin farkına varamadılar.

Kaynak: IMF, 2008 World Economic Outlook

Tasarruf eğilimi negatife indi, ama derken kriz kapıyı çaldı, sahip oldukları değerler çökünce, bir anda orta sınıf vasfını kaybettiler. Paniklediler, bankalara hücum edip paralarını çekecek noktaya geldiler. Şimdi özellikle gelişmiş ülkelerin orta sınıfındaki tahribat, telafi edilmesi çok zor bir tahribat. Sorunlar bir yıl öncekine göre çok ağır dünyada,

kaçınılmaz olarak küresel bir talep daralması yaşayacağız. Verilen borçların geri dönmeme oranı süratle yayılacaktır. Orta sınıftaki bu sorun, sıkıntıyı tüm sektörlerle yayacaktır, yalnız konut sektörüyle sınırlı kalmaz. Çünkü orta sınıf tüketimini kısacaktır, bir şok yaşadı. Bu daralmanın yönetimi çok zor! 2. Dünya savaşı sonrasında yaşanmamış bir kriz, bu gün yaşayanların hiç birinin deneyim sahibi olduğu bir kriz değil! Bu çok farklı! Bu: Evet! Yüzyılın krizi!

Ekonomistlerin de şaşkın olduğu bir krizden mi bahsediyoruz ?

Evet, ekonomistlerin de şaşkın olduğu bir süreçten bahsediyoruz, neden? Ekonomistleri birkaç gruba ayıralım bir: Her dönemde her şeyden şüphe etmiş, mantıklı gelmeyen şeyleri araştırmış, sebep-sonuç ilişkisi kurmuş, anlatıldığı gibi olmayabileceği üzerinde kafa yormuş insanlar, bunlar azınlık. Bunlara felaket tellalı dendi, bunlar dışlandı, ya da konuşmaları bir şekilde engellendi. İki: Diğerleri. Tabii ki insanlar bir yaşam sürdürmek zorunda eh, çalıştıkları kurumların çıkarları daha üstün geldi. Bu oyunun sürdürülemez olduğu bilinse bile sürdürmesi için kısa vadeye odaklanıldı. Bildikleri gerçekleri kendilerine sakladılar. Geniş kamuoyuna sakinleştirici, hiçbir tehlike olmadığını öne süren senaryolar anlatıldı. Asya-Rusya krizi bulaşıcı bir durgunluktu, deflasyonist bir krizdi, bu krizin Latin Amerika'ya sıçraması engellendi. Büyük Ortadoğu projesi devreye sokuldu, deflasyonu önlemek için petrol fiyatı yükseltildi, sonra yükseliş kontrol edilemedi. Petrol fiyatındaki artış ve Amerika'da teknoloji sitelerindeki bir operasyon vardı ki o 2000'de Amerika'yı durgunluğa soktu, sıkıntı Amerika'ya da yayıldı, ama bu tüm hesabı bozardı 11 Eylül devreye girdi. Varlık değerlerinin düşmemesi yükselmesi gerekiyordu. 11 Eylül bir taşla çok kuş vurma operasyonudur, farklı boyutları vardır. Süper güç olmaya hazırlanan bir Batı ülkesinin tüm oyunu bozulmuştur, para politikaları bir daha sıkılaştırmamak üzere gevşetilmiştir. Ekonomi ikinci plana itilmiş, siyasi amaçlar iyice ön plana çıkarılmıştır. Bakış açısı kısa vadeye odaklanmıştır. İnsanların endişe etmesi, başka bir görüntü yaratılarak engellenmiştir. Birçok sebep sayabiliriz. 11 Eylül'den sonra pek çok kişi "hiçbir şey eskisi gibi olmayacak" dedi. Bu gün kriz dalga şeklinde genişliyor, gelişmiş ülkelerin orta sınıfı panikte. Bu gün son aşamaya gelindi. Evet! Hiçbir şey eskisi gibi olmayacak! Bu bizim bildiğimiz tanıdığımız dünya değil, insanlar da bildiğimiz tanıdığımız insanlar değil, kendi özüne çok yabancılaştı. Amerika'da 92'de internet serbest kullanıma açıldı. Yeni tür firmalar türemeye başladı. Bu alana büyük araştırma ve geliştirme harcamaları yapıldı. Yeni ekonomi dendi. 1995 sonrası ise bu çılgınlığa dönüştü, varlık fiyatları kudurdu. Normal bilinen rasyonellikten uzaklaşıldı. Her şey anormal yükseldi. Kitle iletişim araçları anormal bir süratle yaygınlaştı; insanlar bir anlamda robotlaştırıldı. Yeni bağımlılıklar

yaratıldı. İktisatta talebi olan şey üretilirdi, ama bu sürece arz yanlı iktisat dediler talep etmeniz sağlandı. Arz önden geliyordu kitle iletişim araçları kullanılarak ihtiyaç yaratılıyordu, insanlar formatlanmaya başlandı robotlaştırıldı. Sosyal yönleri törpüledi, dayanışma yönleri zayıflatıldı, egoları öne çıkarıldı, akılları karanlığa terk edildi.

Korkunç bir oyun mu oynanıyor insanların üzerinde?

Sanayi toplumunun bir özelliği var; yeniden üretilmeyen kaynakları tüketiyor, ekolojik dengeyi mahvediyor. Zincirleme reaksiyon dünyanın bu kadar insanı besleyemez hale gelmesine sebep oluyor. Gelecekte 2050'de Dünya kaç milyar insanı doyurabilecek? Bu 6,5 milyar olmayacak! Peki, kimler gidecek kimler kalacak? Gidiş nasıl olacak? Bunun demokrasiyle olmayacağı açık! Tek süper güç olursa her şey daha kolaydır. Yeni bir düzen kurar, yeni kurumları olur.

Geriye dönüş mü yaşanıyor?

Dünya kaç kere bu permütasyonu yaşadı var oldu, yükseldi, yok oldu. Dünyamız çok yaşlı. Bu yeni düzende rekabet olacak mı? Bu yeni düzen statik mi olacak? Serbest piyasa mı olacak? Bunları bilmiyoruz! Yeni düzende kapitalist mi olacak, planlı mı olacak? Bu tasarımı yapanlar vardır kendilerine göre ama şu anda bilinen bir şey değil. Tek bildiğimiz şey bu düzenin bu şekilde gidemeyeceği! Daha büyük daha büyük kronik sorunlar üreteceği, ürettiği sorunları çözemeyeceği...

2. Dünya savaşı gibi bir savaş çıkartıp, tekrar arz talep dengesi kurmak gibi bir şeyler denenir mi?

O zaman şöyle düşünelim, 2. Dünya savaşının çok dramatik olmasında ne vardı? Güçlüler birbirleriyle savaştı, tahrip gücü çok yüksek bir savaş oldu. Peki, şöyle olsa güçlüler birbirleriyle savaşmasa, bir süper gücün yönlendirmesiyle yenedünya düzenine koşa... Güçsüz derken; onların arasına nifak sokarak birbirine düşürülse, daha temiz olur! İnsanların geliri artıyorken, refah düzeyi artıyorken seçme şansı olur ama kısmak zorunda kalıyorsa seçme şansı yoktur mecburiyetler vardır.

İnsanlar yavaş yavaş buna doğru mu yönlendiriliyor ?

Kitle iletişim araçları da buna hizmet ediyor. Bu nesil şuursuzlaştırıldı, tüketmeye şartlandırıldı. Zaafları geliştirildi. Ekolojik dengeyi mahvediyoruz, yani bu zincirleme bir reaksiyon, bir yerde durmuyor

olumsuzluklar birbirini takip ediyor. İnsanlar bu gibi sorunlara duyarsız, niye duyarsız? Karanlıkta bırakıldıkları için.

Umursamaz mı olundu?

Türkiye'den bir örnek vereyim. Osmanlı son döneminde ne yaşıyorsa farklı olmakla birlikte özünde aynı sorunları biz bu gün yaşıyoruz. Bu Cumhuriyeti kuranlar Osmanlının neden çöktüğünü gördüler, o zamanki kavram idareimaslahattı. 1. dünya savaşına bile günü kurtarmak, maaş ödeyebilmek için girdiler. Bu gün biz de günü kurtarıyoruz sorunları çözmeye çalışmıyoruz. Bunun nasıl felaket olduğu o dönemde yaşandı ve Cumhuriyeti kuranlar, tam bağımsızlık gibi önemli bir şeyin daha farkındaydılar, sömürülmemek için insanların aydınlanması, karanlıktan çıkması, gerçekleri görebilmesi lazımdı, cehaletle savaş en büyük savaştı. Bu savaş kazanılmadan gelecek olmazdı. Bu gün bakıyoruz: Yalnız Türkiye'de değil, Dünyada çoğunluk karanlığa gömülmüş. Zaafları geliştirilmiş, bağımlı hale geldiklerinin, sömürüldüklerinin farkında değiller. Bizi diğer canlılardan farklı kılan aklı kullanamaz hale gelmişiz. Sadece birbirimizi taklit ediyoruz, tüketmekte yarışıyoruz. Evimizden yönetiliyoruz, televizyona bakarak farkında değiliz! Birçok konuda kararımızı kendimiz verdiğimizizi düşünüyoruz, ama hayır! Yönlendiriliyoruz biz! Neyi bilmediğimizin farkında değiliz! İnsanlar yaşadıkları sorunlara karşı aciz durumda, çoğu anlayamıyor ne olduğunu! Birileri bir şey yapsın diyor sadece... Kendine güvenini bile kaybediyor. Din dahi bu noktaya gelmek için kullanıldı. Din birinci sınıf aydınlanmış insan ister, aklını kullanamayan insanın inancı zayıftır. İnsanları karanlıkta bırakıyorlar, dini karanlıkta bırakılmış insanı yönlendirmek, dini siyaseten kullanmaktır. Bakın çaresiz insan sayısı artıyor, çaresizlik dine sarılıyor, din siyaseten kullanılıyor bir kısır döngüye giriliyor.

İnsanlarda kriz döneminde panik havası var. Neden pek çok insan parasını devlet bankasına yatırmaya çalışıyor?

Bu noktada, bir: Evet panikler yıkıcıdır. Kendi kendini besler, paniklerin önlenmesi lazım ama bunu biliyorsak eğer; sorunların oluşmasını önlememiz, büyümesine izin vermememiz lazım. Sorunu oluşturacaksınız, büyümesine izin vereceksiniz, ama ondan sonra sadece paniği önlemeye çalışacaksınız bu olmaz! Eğer bunu yapıyorsanız; mevduat güvencesinin de hiçbir anlamı yoktur. Çünkü o güvence sadece bir sözdür, sakinleştirmek içindir. Birileri düşünürse, bu güvence tabii ki millete fatura edilecek, onların durumu da ortada, kısa dönemde gerçekleştirilebilir değildir. Birisi bu güvenceyi test etmeye kalkarsa ne olacak? Mevcut sorunların nasıl çözüleceği ile ilgili hiçbir şey

söylemiyorlar şu anda, çözüm yoksa ben niye sakın olayım? Dünya şu anda yaşayabileceği gelir ve istihdam düzeyinin çok üstünde bir gelir ve istihdam düzeyine alıştırdı kendini. Bunun daha makul bir dengeye gelmesi lazım ama gelemiyoruz. Çünkü sistem ayakta duramıyor bu kez. Doğru dengeye gelsek sistem sorunu var, mevcut dengeyi; sürdüremiyoruz, onun için sistemde problem var. Yapılan tek şey şu anda paniği önlemek ama durgunlukta akli başında olan kimse risk almaz ki, kazanma vaadi yoktur çünkü. Risk primi arttıkça sorun daha çözümsüz hale gelir.

Kriz sürecinde ABD'de yaşanan Süreç ve Bankalar

Finansal piyasalarda başlayan ve reel kesime sıçrayan, kriz sürecinde yıllarca piyasa ekonomisi sloganını bayrak haline getiren ABD, özellikle bankacılık sektöründeki kurtarma operasyonlarıyla yeni bir dönemin başladığını ilan etmiş oldu. Bu çerçevede bankacılık sektörüne kaynak aktararak, bankalara ortaklık koşulunu gündeme getirdi. Ancak, kamudan sermaye katılımı alan üç banka sıkı denetim koşullarını görünce söz konusu kaynağı iade etme kararı aldı! Söz konusu kurumların mali durumunun destek aldıkları döneme göre daha iyi olması pek mümkün değil; zira o günden bugüne menkul ve gayrimenkul değerleri ortalama yüzde 15-20 oranında gerileyerek bilançolardaki tahribatı daha da arttırdı. Ayrıca kamu desteğinin gerekli bir durum olmadan ve hiçbir denetim yapılmadan aktarılmış olması da pek mümkün görünmüyor. Hal böyle olmasına rağmen bu üç banka kaynağı nereden bulacakta sıkı denetimden kaçmak için geri ödeme yapabilecek. Ortada merkez bankaları dışında bir kaynak görünmüyor. Belli ki Federal Reserve sorunlu varlıkları defter değerine yakın bir değerden alarak mali sektöre destek vermek durumunda kalıyor; kendi itibarını eriterek çözümsüzlüğün itirafına imza atıyor. Aktif yapısındaki bozulmayı ise sır gibi saklamak zorunda kalarak hızla şeffaflıktan uzaklaşıyor. Benzer gelişmeler Avrupa'da da yaşanıyor: İngiliz ve Avrupa Merkez Bankaları belli ki kısa vadeli faizleri düşürmekle kalmamış ve mali sektöre yönelik desteklerinin niteliği de değişmiş! Öyle olmasa Lloyd's kamulaşır, BNP ile Fortis arasındaki gelişme hemen sonuca ulaşabilir miydi?..

Küresel düzeyde para ve maliye politikaları azami ölçüde gevşetilmiş, erken uyarı sistemleri devre dışı bırakılmış ve şeffaflık katledilmiş gibi görünüyor. Diğer taraftan gelir dağılımındaki bozukluk iyice anormalleşmiş iyice olumsuzlaşan rekabet koşulları ise kamulaştırma ve korumacı eğilimleri ivmelemeye devam ediyor. Demokrasi ve serbest piyasa gibi kavramların ise özü gitmiş şekli kalmış; bakış açısı ise kısa vadeye hapsolmuş, güven bunalımı çok boyutlu bir şekilde kronikleşmiş. Etkili ve yetkili kesimler ise sanki durum tam

aksine imiş gibi geniş kitleleri yönlendirmeye çalışıyor, fakat başarılı olamıyor. Küresel uzlaşma eksikliği nedeniyle başka bir çıkışta üretilemiyor...

Gelişmeler bundan sonra yaşanacak eğilimlerin öngörülebilir olmadığına işaret ediyor. Böyle olduğu için herkesin karşı çıkıyor gibi görünmesine rağmen kamulaştırma ve korumacı eğilimlerin eği alanı genişliyor. Dramatik boyutlara ulaşan küresel gelirdeki erime güven bunalımının derinleşmesinde belirleyici oluyor. Bugünkü tepkisizliği ise fırtına öncesi sakinlik gibi düşünmek mümkün olabilir. Geniş kesimlerin yaşananlara kayıtsız kalması, bundan sonra da böyle olmaya devam edeceği anlamına gelmiyor...

Bizleri gelecekte ne bekliyor?

Başta ifade edildiği gibi bu ikinci dünya savaşı sonrasında yaşanmış ve bilinen bir kriz değil. Dünyada kimsenin deneyimi olduğu bir kriz değil bu! Ne yapsın insanlar bu devirde, Amerika'da ne yapıyorlar? Sadece toplumu sakinleştirmeye çalışıyorlar. Yaptıkları bir şey daha var düşük gelir istihdam düzeyine geçişte çok yalan söylendiği için zamana yayarak geçmeye çalışacaklar belki! Başarılı olup olamayacaklarını bilmiyoruz. Avrupa'ya bakıyoruz keza aynı şeyi görüyoruz. Türkiye'ye bakıyoruz bizde yetkililerin daha çok dua ettiğini görüyoruz. Dışardan gelecek kaynağa bağımlı olduğumuz için inşallah dışarıyı düzeler o kaynak gelmeye devam eder. Ne var ki uzun süre yüksek cari açıkla yaşamak zorundayız. Yani, dışardan sürekli sermaye gelecek, yoksa yapamayız, kriz yaşarız demeye getiriyorlar. Hayır, bizim ayağımızı yorganımıza göre uzatmamız lazım, yapmadıysak bunu, hata etmişiz. Bunun bir diyeti varsa ödemek zorundayız.

Peki şu ana kadar atılan adımlar yeterli olacak mı?

Bugün için gerek ülkemizde gerekse küresel düzeyde krizden çıkış için çözüm arayanlar, konuya yaklaşım biçimleri nedeniyle gerçekçi olamıyorlar. Çözümün önündeki en büyük engelin temsil ettikleri güçlü azınlığın tamahsız çıkarları olduğunu göremiyor, krizin de bir çözüm olduğunu kabul edemiyorlar. Küreselleşme eğilimlerine sapıkça biat etmiş olanlar bu yaklaşımın iflas etmiş olduğunu sonucun kendileri üstündeki etkisinin de dramatik olacağını inkar ederek bataklıkta çırpınmayı sürdürüyorlar. Hal böyle olunca sorunların ve devamında istikrarsızlığın artması kaçınılmaz olacak gibi görünüyor.

Finans piyasalarındaki duyarsızlık

Finansal piyasalarda son aylarda yaşanan eğilimler (Kriz çıktığından buyana açıklamalara ve paketlere bakın...) ve arkasındaki yapay beklentiler tam bir komediye dönüştü. ABD'de Ocak ayında işini kaybedenlerin sayısı 1974'ten bu yana en yüksek düzeye çıkarak 598 bin kişi olmuş, fakat sermaye piyasaları yükseliyor, gerekçe ise 900 milyar dolarlık kurtarma paketinin bu olumsuz veri sayesinde ABD Temsilciler Meclisi ve Senatosu'ndan onay alma ihtimali artmış! İssizlikteki tırmanış hızlandıkça para politikaları gevşetiliyor ve yeni kurtarma paketleri ile garantiler devreye sokuluyor. Fakat olumsuzluk artmaya devam ediyor. Bu süreçte basta mali sektör olmak üzere sorunlu kurumlara kamu dışında kimse para koymuyor ve sorunlu kağıtlara alıcı bulunamıyor, belli ki durumun düzeleceğine kimse inanmıyor. Finansal piyasalar ise bu gerçeği göremiyor, çünkü işine gelmiyor. Herkesi aptal yerine koyanlar içine düştükleri açmazı algılayamıyor! Özetle söylemek gerekir ise çok laf yalansız olmuyor.

Küresel düzeyde gelir dağılımı ve rekabet koşullarındaki olumsuzluğa kayıtsız kalındığı hatta daha da kötüye gitmesine sebep olacak yaklaşımlarla hâlâ gün kurtarılmaya çalışıldığı için sıkıntı büyüyecek. Talep daraldıkça sorunlu kredi hacmi artacak, mali sistemde kamunun payı arttıkça güven bunalımı derinleşecek ve talep daralacak. Riskli ipotek senetleri ile başlayan sorunun, finansal sisteme ve bu yolla diğer sektörlerle yayılması önlenemeyecek. Finansal piyasalar ise her seferinde durumun ciddiyetini anlar ve daha büyük kurtarma paketlerini devreye sokarlar diye iyimser rüzgarlar estirmeye çalışacak!

ABD ekonomisi için 787 milyar dolarlık son paket Kongre'den geçiyor. Kamulaştırma yönündeki eğilimlerin yaygınlaşması ve sinsî korumacılığın kendini hissettirmesi küresel güçleri rahatsız ediyor ve G-7 Maliye bakanları ve Merkez Bankası başkanlarının zirvesinde gündeme ipotek koyacağı tahmin ediliyor. Belki de doğru yolu bulmak için çözümün nasıl olamayacağını görmek ve göstermek gerekiyor. Uzlaşmaya yanaşmayanlara ölümü gösterip sıtmaya razı etmek çabası ön plana çıkıyor. ABD'de hafta içinde ana hatları açıklanan 2 trilyonluk paket herkesi daha dikkatli bir düşünmeye ve akılcı olmaya zorluyor; yarısı özellikle mali sektörün rehabilitasyonu diğer yarısı ise ekonomiyi canlandırma amaçlı yeni kredilerden oluşacak pakete sermaye çevrelerinden büyük destek gerekiyormuş...

Görünen o ki kendilerini küresel düzenin efendileri arasında görenler bir şekilde güç kaybetmeye katlanmak durumunda olacak ve tepkisel tavırlar hiçbir şeyi değiştiremeyecek. Ya servetlerinin önemli bir kısmından vazgeçecekler ya da güçlenen korumacılığın sonuçlarına katlanacaklar. Başka bir deyişle söz konusu kesimlere dokunmadan tüm faturanın geniş kesimlere çıkarılmasının çözüm değil, cehenneme davetiye olduğunu kabul etmek zorunda kalacaklar. Benzer bir durum özelde Türkiye ekonomisi için de geçerli, yılların birikmiş faturasını kim ödeyecek, güçlü azınlık mı yoksa örgütsüz ve tepkisel tavırlı bilinçsiz çoğunluk mu?

Bu krizin faturasını kim ödeyecek?

Hükümete, IMF ile anlaşması ve katı mali disiplinden vazgeçmemesi için baskı yapan küreselci kesimler, bir anlamda tüm faturanın geniş kesimlere çıkarılması ve kendilerinin korunmasını talep ediyorlar. Böyle bir yaklaşımın, kısa vadede günü kurtarabilse bile orta vadede büyük felaketlere yol açacağını görmek istemiyorlar; mevcut sıkıntıların aşılmasının önündeki en büyük engelin kendileri olduğunu kabul edemiyorlar. Eğer küreselci güçlü azınlığın istediği olsa önce talep hızlanan bir şekilde daralacak ve devamında artan güven bunalımı ile birlikte olumsuzluklar olağan dışı boyutlara tırmanacak; yok eğer geniş kesimler faturanın büyüğü çıkacak ise önce döviz kuru yükselecek, eşanlı olarak talepte daralacak ve sorunları ağırlaşacak. Her iki ihtimalde de herkes kaybediyor, kendi çıkarlarına odaklanıp medeni tavır sergileyemeyenler sayesinde krizin derinleşmesi kaçınılmaz hale geliyor. İşin tuhafı içeride korunma isteyip, yeni ABD Başkanı'na korumacılık konusundaki endişelerini dile getiren bu küreselciler kendi çelişkilerini göremiyor, kimsenin de fark etmediğini sanıyorlar. Kalıcı çözüm ise gerçekçi olunmasını, geniş uzlaşayı ve geniş kesimlerin aptal yerine konmamasını gerektiriyor. İstemediğimiz durumlarla karşılaşmamak için sahip olduğumuz önemli hak ve unsurlardan da vazgeçmemiz gerekiyor ki tüm politika uygulamaları değişebilsin, çözüm yolu aralanabilsin. Aksi takdirde herkes başının çaresine bakmak zorunda kalır ki, en çok üzülenlerin başında bunlar gelir. Nefsinin köpeği olup aklını şeytana satanlar olacağı gerçeği ile tanışılır. Konuya bu açıdan yaklaşıldığında krizin de bir çözüm olabileceği, önceliklerin değişmesi gerektiği konusundaki bu ciddi uyarıya direnmenin fayda getirmeyeceği görülebilir.

Çok kötümser bir yaklaşım değil mi bu?

Bizi kötümserlikle suçlayıp aynı şeyleri tekrarladığımızı söyleyerek eleştiren ve çözüm yolunu soranlar çok oluyor. Kötümser değil gerçekçi olmaya çalıştık, sorunlar ağırlaşmasın diye aynı uyarıları yenilemek

zorunluluğunu hissettik ve bir yandan geniş kesimleri uyarmaya çalıştık diğer yandan güçlü azınlığı haddini bilmeye davet ettik. Tüm çabamız sorunların ağırlaşmaması ve ciddi sıkıntılar yaşanmaması içindi... Bizim söylediklerimizin tersini yapıp yaşamını buna göre şekillendirenler kalıcı çözümlerin önündeki en büyük engeldir, öncelikle ya kafalarını değiştirmeleri ya da devre dışı bırakılmaları lazımdır. Mevsimler içinde kış ile kriz arasında önemli benzerlikler vardır; olumsuzluklardan arınma en dikkat çeken unsurlardan biridir. İnsanlık bu kriz sayesinde olumsuzluklarından arınma basiretini gösterebilir ve nefesine hakim olabilir ise ortak akıl devreye girer ve çözüm kanallarındaki tıkanıklık açılabilir; tüketerek tükenmek açmazından kurtulmak mümkün olabilir. Kış mevsiminin yaşanması nasıl ötelenemez ise krizler için de durum çok farklı değildir; ötelenmeye çalışmanın bedeli katlanarak artar ve ağırlaşan sorunlar medeniyetleri yok olma sürecine sokabilir. Çözüm arayanlar önce bunun önündeki engelleri teşhis edip ortadan kalkması için çaba harcamalı ve çelişkilerinden arınmalıdır...

Ülkemizde döviz piyasalarındaki hareketlilik ne kadar sürecek?

Ekonomiye ilişkin endişeler derinleşiyor. Merkez Bankası'nın sermaye hareketinden bağımsız olarak para politikasını gevşetmek zorunda kalması bu sonuçta belirleyici oluyor. Gelişmeler döviz borcu olanlar ile birikimlerini Türk Lirası cinsinden değerlendirenleri öncelikle rahatsız ediyor; döviz piyasasındaki dengesizliğin büyümesine katkı yapıyor. Diğer koşullar ve uygulamalar değişmediği sürece IMF ile yapılacak bir anlaşmanın da orta vadede Türk Lirası'nda yaşanacak değer kayıplarını engelleyemeyeceği biliniyor.

Ülkemizde en son 1989 yılında yapılan bir değişiklikle kambiyo rejimi son halini aldı ve Türk Lirası teknik olarak "konvertibil" hale geldi. Bir anlamda yabancı sermayeye sınırsız özgürlük verildi; bu durumun olağandışı koşullarda diğerlerin özgürlüğünü ve hareket yeteneğini sınırlandıracak nitelik taşıdığı göz ardı edildi. Kambiyo rejimi mevcut şeklini koruduğu ve küresel kriz koşulları devam ettiği sürece Merkez Bankası açısından iki alternatif mevcut ya kısa vadeli faizleri ya da döviz kurunu belirleyecek, diğerindeki istenmeyen eğilimlere katlanacak. Son altı ay içinde başta mali sektör ve kamuyu desteklemek,

ekonomideki daralmanın hızını yumuşatmak için kısa vadeli faizler tempolu bir şekilde geriletildi. Bu duruma paralel olarak döviz kurları da yukarı doğru hareketlendi. Zira Türk Lirası süratle borçlanma için uygun bir para hale getirilir iken tasarruflar açısından cazibesi azaldı.

Küresel düzeyde likidite bol iken Merkez Bankası yardımcı rol alıyordu ve gerek döviz kuru gerekse kısa vadeli faizler üzerinde yabancı sermaye hareketi belirleyici idi, her iki fiyat da gerileyebiliyordu. Fakat bugün için küresel likiditede yaşanan ve devam etmesi beklenen daralma Merkez Bankası'nı inisiyatif kullanmak zorunda bıraktı. Kısa vadeli faizler hızla aşağı çekildi ve döviz kurunda eğilim değişikliği kaçınılmaz hale geldi. Merkez Bankası, kur hareketini engellemekten çok döviz cinsi likidite sıkıntısından kaynaklanabilecek spekülasyon hareketleri önlemek adına döviz depoları yolu ile piyasayı destekledi; rezervlerini bu amaçla kullanmaya başladı. Döviz kurundaki yukarı hareket gecikti ise sebebini burada aramak gerekir.

Mevcut kambiyo rejimi değişmediği, sermaye hareketleri ve yerlilerin tasarruf şekilleri denetim altına alınmadığı sürece hem kısa vadeli faizleri düşürmek hem de döviz kurunda yükselişi önlemek ve geriletmek mümkün değil. Merkez Bankası öncelikle döviz kurunda yukarı hareketi önlemek istiyorsa kısa vadeli faizleri yükseltmek durumunda; yok eğer ekonomideki daralmayı yavaşlatmak ve mali sektörü desteklemek adına faizleri düşürmek ve öyle tutmak zorunda ise döviz kurunda yukarı eğilime kayıtsız kalacak, küçük ölçekli psikolojik müdahaleler dışında bir şey yapamayacak. IMF ile yapılacak herhangi bir anlaşma da durumu değiştirmeyecek. Eğer muhtelif baskılar sonucu doğrudan hacimli müdahale olur ise döviz borcu olanlar açıklarını kapatmak adına bu durumu fırsat olarak göreceklidir. Üç-dört ayda Türk Lirası mevduatlarından alınan faiz döviz piyasasında bir günde kazanılıp kaybedilebiliyor ise nimet-külfet dengeleri bozulmuş demektir, ve her şeyin eskiden olduğu gibi devam etmesini beklemek anlamsızdır. Döviz piyasamızda potansiyel talep çok büyük arz ise oldukça sınırlıdır. Koşullar bu dengesizliği büyütüyor ve potansiyeli harekete geçiriyor ise yapılacak şey bellidir; ya durumu kabullenirsiniz ya da oyunun kurallarını değiştirecek şekilde müdahale edersiniz!..

Tüm olasılıkları değerlendirdiğimizde sonuç oldukça net: Siyasi irade kambiyo rejimini değiştirmeye cesaret edemez. Küresel krizin sermaye hareketleri ve uluslararası ticaret hacmi üzerindeki olumsuz etkisi devam eder.

TCMB son altı ay içinde kullandığı yöndeki misiyatifi sürdürmek zorunda kalır. TCMB doğrudan müdahale etse ve IMF ile anlaşılrsa bile, orta vadede döviz kurları dalgalı bir şekilde yükselmeye devam eder. Sebepler ortadan kalkmadan sonuçların değişmesi beklenemez!

